

NV Europa

Genese van een grootmacht

| Marc Vandepitte¹

“ Er is een mythisch Europa en een reëel Europa. Het eerste is datgene waarnaar de tien landen van het Oosten die kandidaat zijn voor toetreding verlangen. Het is het Europa dat het onderwerp is van het permanent debat over de institutionele toekomst van de Unie. Het tweede laat niet veel ruimte over om te dromen. Het is slechts een regionale versie van de liberale globalisering, onderworpen aan de eisen van het financieel kapitaal en de grote ondernemingen. Het is het Europa dat zonder consultatie van de burgers en de parlementen wordt geïnstalleerd. ” Bernard Cassen²

De Europese integratie heeft verstrekende gevolgen zowel voor de gewone Europese burger als voor de krachtsverhouding op wereldschaal. Met dit artikel proberen we de inzet, de draagwijdte en de evolutie daarvan in kaart te brengen. We doen dat vanuit een historische invalshoek. Wij gaan niet op zoek naar verheven idealen of nobele intenties die aan de grondslag zouden liggen van de Europese Unie, maar naar de grote, materiële en geostrategische belangen en dynamieken die het integratieproces de facto sturen.³ Onze benaderingswijze wijkt dan ook sterk af van wat de politieke elite, de doorsnee media en de denkfabrieken daarover produceren.

1. Onder leiding van het Duitse kapitaal

“Er moet gestreefd worden naar de oprichting van een Midden-Europees Economisch Verbond d.m.v. gemeenschappelijke douaneafspraken, met inbegrip van Frankrijk, België, Nederland, Denemarken, Oostenrijk-Hongarije, Polen en eventueel Italië, Zweden en Noorwegen. Dit Verbond moet, weliswaar zonder gemeenschappelijk grondwettelijk orgaan en met gelijkberechtiging van de leden naar buiten toe, maar de facto onder Duitse leiding, de economische

dominantie van Duitsland over Midden-Europa stabiliseren.”
Midden-Europese Economische Vereniging, 1914⁴

M.b.t. de Europese eenwording kan men vier perioden onderscheiden: de eerste helft van de twintigste eeuw, de naoorlogse periode, de jaren zeventig en tachtig en de periode na de val van de Berlijnse Muur. De eerste reële⁵ pogingen om Europa één te maken werd ondernomen door Duitse troepen, in de Tweede Wereldoorlog daar-in geholpen door de fascistische uit Italië, Kroatië, Spanje, ... Bij gebrek aan kolonies en na WO I ernstig gekortwiekt door het Verdrag van Versailles, was het Duits grootkapitaal op zoek naar *Lebensraum*. Tot tweemaal toe waren de troepen van de geallieerden nodig om deze geforceerde Europese constructie ongedaan te maken.

2. Onder impuls van het Noord-Amerikaanse kapitaal

“Het Europese project is ontstaan als deel, als een element van het Amerikaanse project.” S. Amin⁶

De VS komen als grote overwinnaars uit de Tweede Wereldoorlog, maar vrezen de opkomst van het communisme op het oude continent.⁷ Alles wordt in het werk gesteld om het Sovjetblok te bedwingen en te vernietigen, alsook om de groeiende impact van de communistische partijen en sociale bewegingen in West-Europa te counteren. Een sterk, verenigd Europa is nodig als dam tegen het rode gevaar. J. F. Kennedy: "De Verenigde Staten kijken met bewondering en hoop naar de Europese samenwerking. Wij beschouwen een sterk en verenigd Europa immers niet als een rivaal, maar als een partner."⁸ Er komt een massale kapitaalinjectie (het Marshallplan)⁹ en de West-Europese landen worden aangezet tot economische en militaire samenwerking, dat laatste onder Amerikaanse leiding. Het streven naar Europese eenwording is zelfs een voorwaarde voor het verstrekken van de massale economische hulp.¹⁰ Ook de geesten worden bewerkt. Op grote schaal financieren de VS allerhande bewegingen op het continent die de Europese gedachte promoten. Zo bijvoorbeeld de Bilderberg Groep, een denktank gefinancierd door de CIA en Unilever (Nederland). Deze groep heeft achter de schermen een belangrijke rol gespeeld in de Europese unificatie.¹¹

Zo'n Europese markt is bovendien welkom voor de afzet van Amerikaanse producten. Het productieapparaat van de VS is door de oorlog niet aangetast en heeft een enorm grote (over)capaciteit. Er moeten dringend nieuwe afzetmarkten gevonden worden. West-Europa wordt op dat moment min of meer beschouwd als hun economische achtertuin.¹² Andere afzetmarkten zoeken ze in het Zuiden. Maar de markten van de derdewereldlanden zijn grotendeels afgeschermd door de koloniale relaties met vooral Frankrijk en Groot-Brittannië. Daarom stimuleert Washington het dekolonisatieproces in Afrika en Azië.

Na de overgave van de nazi's wordt Duitsland in vier zones verdeeld door de akkoorden van Jalta. Groot-Brittannië bezet het noordwesten, met inbegrip van het Ruhrgebied, de rijkste industriële regio van Duitsland. De VS bezet het landelijke Beieren. In Jalta wordt afgesproken dat de grote industriële groepen van de nazi's ontmanteld zouden worden en genationaliseerd. In de ogen van Washington zou dat echter de economische ruggengraat van Duitsland breken, wat op zijn beurt het anticommunistische front fel zou verzwakken. Washington verkliest uiteindelijk een sterk en pro-Westers Duitsland (toekomstige concurrent die men hoopt te kunnen intomen) eer-

der dan een verzwakt, neutraal Duitsland dat gevoelig zou kunnen zijn voor socialistische invloeden. Bovendien zouden de Amerikaanse investeerders hun kapitaal verliezen bij de ontmanteling van het Duitse economische apparaat. De Amerikaanse president H. Truman slaagt erin de Britse zone te 'annexeren' en creëert de 'bizone' op 1 januari 1947. Het gebied kan veel geld opbrengen door de export van kolen en staal, maar dan moeten de andere Europese landen hun grenzen daarvoor wel openstellen. Omgekeerd heeft Frankrijk dringend kolen nodig. Er moet dus een vrijhandelszone komen.¹³ Zo geschiedt het. Op 18 april 1951 wordt het Verdrag voor de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) ondertekend door Duitsland en vijf naburige landen: Italië, Frankrijk en de Benelux. Niet toevallig gaat het over twee sleutelsectoren van de wapeningsindustrie.

Parallel met de economische integratie lopen plannen voor de oprichting van de Europese Defensiegemeenschap (EDG). De VS willen Duitsland snel herbewapenen en de Europese legers integreren onder hun commando. De Fransen, die weigerachtig staan, worden gechanteerd met de beëindiging van Amerikaanse steun (80% van de totale kosten) aan de oorlogsvoering in Indochina. Toch wordt het project in het Franse parlement afgeschoten in de zomer van 1954. Tot zoveel overdracht van soevereiniteit zijn de Fransen niet bereid. Een integratie die al te sterk door de VS wordt gedomineerd, is kennelijk iets te veel van het goede. De EDG wordt vervangen door de West-Europese Unie (WEU), maar in het licht van de NAVO (opgericht in 1949) stelt dat niet zoveel meer voor. Pogingen van de Franse president De Gaulle in het begin van de jaren zestig om een van de VS meer onafhankelijke Europese koers te varen, stuiten op een Duitse weigering en op een afkeuring van de Britten en de Noord-Amerikanen. De tijd is niet rijp voor een doorgedreven integratie in supranationale zin.¹⁴

De wijze waarop de naoorlogse kapitaalaccumulatie gebeurt, is zeker niet vreemd aan deze evolutie. Die accumulatie wordt namelijk gekenmerkt door een Keynesiaanse aanpak die zich voornamelijk op een nationale basis voltrekt en waarin de nationale overheden een sterke rol spelen. Er is op dat moment m.a.w. geen behoefte aan supranationale instellingen op het continent. Het is ook een periode van grote sociale beroering en een relatief sterke arbeidersbeweging. In die periode is het klimaat niet gunstig voor ver-

regaande institutionele hervormingen, zeker als die zouden neerkomen op een verregaande afbraak van de sociale verworvenheden.

In 1957 wordt het Verdrag van Rome ondertekend. Het is het ontstaan van de Europese Economische Gemeenschap (EEG) en van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (Euratom). Er wordt afgesproken om een gemeenschappelijke landbouwpolitiek uit te bouwen. Die gaat van start in 1962. In 1968 komt men tot een douane-unie.¹⁵ Hier is ongetwijfeld een flinke stap gezet op weg naar een economische unie, zij het dat er nog geen sprake is van vrij verkeer van personen of kapitaal, laat staan van een gemeenschappelijke munt. Op politiek vlak stelt de EEG nauwelijks iets voor en militair gesproken is de autonomie zeer relatief te noemen.

Van deze periode onthouden we dat de Europese eenwording begonnen is met de eenmaking van West-Duitsland en met het ontstaan van een bescheiden binnenmarkt. Het gebeurt onder impuls van de VS en is vooral bedoeld als dam tegen het communisme.

3. Onder leiding van het West-Europese kapitaal

"In verregaande mate kan de Triade van Japan, de VS en de EU gezien worden als drie grote 'corporate states', soms samenwerkend, soms in onderlinge concurrentie om de belangen van hun rivaliserende transnationale bedrijven wereldwijd te behartigen."

*Josh Karliner, The Corporate Planet*¹⁶

De economische crisis

Na het Verdrag van Rome geraakt de Europese integratie in het slop. Er zijn geen impulsen meer voor een verdere eenwording. Dat verandert vanaf de jaren tachtig. Vlak na de WO II was het economisch overwicht van de VS t.o.v. de rest van de geïndustrialiseerde wereld nog overweldigend. Maar dertig jaar later zijn West-Europa en Japan heuse rivalen geworden. Bovendien kent het wereldwijde kapitalisme een ernstige terugval vanaf de helft van de jaren zeventig, hetgeen de concurrentie alleen maar verder aanzwengelt. De bedrijven zien hun winsten met meer dan de helft dalen.¹⁷ In de jaren zeventig staan de vakbonden nog relatief sterk en kunnen ze verhinderen dat

de crisis afgewenteld wordt op de rug van de werknemers. De crisis wordt bestreden met subsidies, de nationalisering van bedrijven in moeilijkheden en door overheidsbestellingen, een typisch Keynesiaanse aanpak. Maar tegen het begin van de jaren tachtig is het reserveleger aan werklozen sterk aangegroeid. De syndicale macht brokkelt daardoor af. Deze machtsverschuiving samen met een onhoudbare schuldenberg vertaalt zich al snel in een ommezwaai van de economische politiek: de Keynesiaanse aanpak wordt geruild voor een neoliberale, monetaristische aanpak. Deze verandering begint in de VS vanaf 1978 en in Groot-Brittannië vanaf 1979.¹⁸ Wanneer Frankrijk na een linkse verkiezingsoverwinning de oude recepten uitprobeert, wordt het ogenblikkelijk in de tang genomen door het grootkapitaal. De kapitalistische logica laat op dat moment geen ander antwoord toe op de crisis. Tussen haakjes, dit antwoord betekent geenszins een uitweg. De schulden worden misschien wel weggewerkt, maar de lagere lonen en uitkeringen en de dalende staatsuitgaven verminderen de totale vraag naar goederen en diensten, waardoor het probleem ontstaat (of verergert) van overproductie en overcapaciteit.

Het antwoord van de industriëlen

De andere West-Europese landen talmen te veel, dat is althans de mening van de grote multinationals van het oude continent. Om de concurrentiestrijd met de VS en Japan aan te kunnen en om hun winstvoeten opnieuw op te krikken moet het politiek-economisch beleid meer afgestemd worden op hun belangen en noden. De grote Europese MNO's willen hun productie ook meer en meer op Europese schaal organiseren en niet langer op een nationale basis. Deze schaalvergroting laat toe onrendabele eenheden te sluiten, biedt de mogelijkheid om productie-eenheden over te brengen naar lagere loongebieden (denk maar aan de overbrenging van de productie van Renault Vilvoorde naar Spanje en Rusland) en verhoogt de efficiëntiegraad (elke productie-eenheid kan zich specialiseren in één sector en produceren voor de hele Unie). Om de productie te 'regionaliseren' is het nodig dat de markten geliberaliseerd worden en dat er een sterk regionaal economisch blok gevormd wordt. Zo'n blok dient immers om de investeringen en de stimuleren van de eigen MNO's te beschermen en te stimuleren. Zo'n blok is ook een handig instrument om

gunstige voorwaarden te scheppen voor het kapitaal ten koste van de arbeid. De vakbondsorganisaties en andere drukkingsgroepen zijn hoofdzakelijk georganiseerd op een nationale basis en hebben daardoor veel minder verweer tegen een supranationale politiek. In dat kader dient ook de uitbreiding van de Unie met de arme staten uit het Zuiden gesitueerd te worden. Omdat men vreesde voor heel wat sociale onrust en voor een linkse of zelfs communistische machtsovername in Spanje, Portugal en Griekenland, werden deze landen versneld 'binnengehaald'.

Zo'n regionale blokvorming is een fenomeen dat zich niet beperkt tot West-Europa. Kort na het in werking treden van de Europese vrijhandelszone, wordt de Nafta opgericht (1994): Mexico, VS en Canada. Vandaag zijn er zelfs plannen om geheel het Amerikaanse continent economisch te integreren. Ook in Azië zijn er allerhande initiatieven in die richting, zij het dat die voorlopig weinig voorstellen.¹⁹ In de tweede helft van de negentiende en de eerste helft van de twintigste eeuw was het inlijven (kolonisering) van zoveel mogelijk grondgebied noodzakelijk om de controle over grondstoffen, goedkope arbeidskracht en afzetmarkten te verzekeren. Vanaf het einde van de twintigste eeuw lijkt de uitbouw van geïntegreerde markten, o.l.v. een centrale pool, die rol te vervullen.²⁰ Hierbij dient opgemerkt te worden dat de verdeling van de wereld in invloedzones d.m.v. economische blokvorming de grote economische problemen (overproductie, stagnatie, overspeculatie, ...) niet oplost, maar wel de tegenstellingen tussen de imperialistische grootmachten doet verscherpen. Het is geen toeval dat de economische blokvorming na verloop van tijd gevolgd wordt door een militaire (zie verder).

Om hun eisen kracht bij te zetten, richten de grote Europese industriëlen in 1983 een krachtige lobby op: de Europese Ronde Tafel van Industriëlen (ERT). Daarin zitten alle kopstukken van de grote Europese MNO's. In januari 1985, juist na de installatie van een nieuwe Europese Commissie lanceren ze Europa 1990: een ambitieus

voorstel voor opheffing van alle handelsbarrières, een verregaande harmonisatie van de nationale economieën en de afschaffing van fiscale grenzen. Ze pleiten meer algemeen voor een strikt monetair beleid (lage inflatie, lage intrestvoeten), dereguleringen, privatiseringen, flexibeler loonnormen, versterking van de concurrentiepositie, innovatie op technologisch vlak. Kortom voor een doorgedreven neoliberal beleid en een volledig vrijgemaakte eenheidsmarkt, en dat alles tegen 1990. Drie dagen later geeft de toenmalige voorzitter van de Commissie, Jacques Delors, een speech die heel dicht aansluit bij de aanbevelingen van die ERT. Enkele maanden later publiceert Lord Cockfield, de

Commissaris voor Industrie, een witboek dat de basis zal worden voor de Eenheidsakte (1987). Het enige verschil met het ERT-rapport is het verdragen van de streefdatum van 1990 naar 1992.²¹ In de jaren negentig worden praktisch alle algemene voorstellen één voor één opgenomen in de a c h t e r e n v o l g e n d e Verdragen.²² Deze verdragen zijn stuk voor stuk antisociaal. Ze zorgen voor een sterke toename van armoede, werkloosheid, onzekere arbeid, sluiting van bedrijven. Het ERT is ook vragende partij

voor grote infrastructuurwerken om het langeafstandsverkeer sneller te laten verlopen, nu ze hun productie op een grotere schaal willen organiseren. Bovendien krijgen de grote MNO's door die infrastructuur gemakkelijker toegang tot de verste uithoeken van het continent en kunnen ze hun greep op de Europese economie verstevigen. Vandaar de vraag van de ERT in 1984 (en later herhaald in 1991) voor de uitbouw van een Trans Europees Netwerk (TEN). De ERT wordt op zijn wenken bediend en het gevraagde project wordt opgenomen in het Verdrag van Maastricht (1991). Met een budget van om en bij de 400 miljard Euro is het TEN het grootste infrastructuurprogramma voor transport uit de geschiedenis.²³

De eenheidsmunt

Schaalvergroting en een gemeenschappelijke markt vragen om een eenheidsmunt, o.a. om buitenlandse investeringen te beschermen tegen de

---

*Schaalvergroting en een
gemeenschappelijke markt vragen
om een eenheidsmunt, o.a. om
buitenlandse investeringen te
beschermen tegen de mogelijke
koerswisselingen. Maar nog
belangrijker is de rivaliteit met het
VS-kapitaal.*

mogelijke koerswisselingen. Maar nog belangrijker is de rivaliteit met het VS-kapitaal. Indien het Europese kapitaal zich wil opwerpen als een heuse economische wereldmacht dan moet het de dollar verdringen als enige dominante munt.²⁴ “Japan heeft één munt. De VS hebben één munt. Hoe kan de Unie leven met twaalf munten?” vraagt de ERT zich af.²⁵ Joschka Fischer, Duits minister van Buitenlandse Zaken: “De introductie van de Euro was niet alleen de kroon op het werk van de economische integratie, het was eveneens een belangrijke politieke act omdat een munt niet alleen een bijkomende economische factor is, maar ook de macht symboliseert van de soeverein die er borg voor staat”.²⁶ Uiteraard is de Duitse mark of een andere Europese munt daartoe niet in staat. Reeds in 1985 stelt de ERT dat de gemeenschappelijke markt vervolledigd moet worden met één enkele munt. Deze moet de Europese Munt Unie (EMU) vervangen. In 1987 wordt de Associatie voor de Monetaire Unie van Europa (AMUE) opgericht. Officieel is dat het initiatief van de Franse president Giscard d’Estaing en de Duitse kanselier Helmut Schmidt, maar in werkelijkheid zijn het vijf leden van de ERT die het orgaan oprichten en sturen.²⁷ De eenheidsmunt wordt gelanceerd in het Verdrag van Maastricht (1991). Om tot de munt toe te treden worden bijzonder strenge eisen gesteld. De zogenaamde Maastrichtnormen brengen de anti-sociale politiek op hoge snelheid.

Wat onthouden we van deze periode? De impuls voor en de wijze waarop de Europese Unie wordt uitgebouwd, gaat uit van de grote Europese multinationals. Economische integratie is het antwoord van het grootkapitaal op de economische crisis en de toenemende concurrentie. Bij de totstandkoming ervan wordt de hele bevolking zo veel mogelijk uitgesloten en moet zij ook de volle kost (besparingen en andere maatregelen als gevolg van de Maastrichtnormen) ervan dragen. De Europese constructie is inderdaad de “regionale versie van de liberale globalisering”.²⁸

4. Drang nach Osten

“Machtsverschuivingen in het tripolaire systeem van de wereldeconomie zouden een onontkoombaar gevolg kunnen zijn van de opening van Oost-Europa... Europa evolueert daarmee van juniorpartner naar een echte partner en krachtige concurrent van de VS. De VS moeten

zich nu opnieuw positioneren op het internationale politieke en militaire schaaqbord.”
*De Duitse Centrale Bank, 1990*²⁹

De val van de Berlijnse Muur

In de jaren tachtig komt de integratie op kruissnelheid. De val van de Berlijnse Muur zorgt voor een nieuwe situatie en brengt een en ander in een stroomversnelling. Na de hereniging verstevigt Duitsland zijn dominante en leidende positie binnen Europa. Enkele cijfers illustreren dat; het gaat hier over het aandeel van Duitsland in het geheel van de EU: bevolking (22%), export (23%), productie (25%), Duitse bedrijven in top 100 (31%), gewicht van DM in de Euro (33%), aandeel tewerkstelling in hoogtechnologische sectoren (36%), aandeel patenten (41%).³⁰ Het BNP van Duitsland is ongeveer anderhalve keer dat van Frankrijk en van Groot-Brittannië. Iets meer dan veertig jaar nadat het land opgedeeld werd in kleinere eenheden, verkrijgt het opnieuw de status en de allure van een grootmacht. Toenmalig kanselier Kohl in een regeringsverklaring van 30 januari 1991: “Duitsland heeft zijn geschiedenis afgesloten, het kan zich voortaan open tot zijn rol van wereldmacht bekennen en het moet die rol uitbreiden.”³¹ Zijn minister van Buitenlandse Zaken, Kinkel, vlak na de val van de Muur: “Naar buiten moeten wij iets waarmaken waarin we tot tweemaal toe mislukt zijn”³² (sic). De uitbreiding van zijn rol op het wereldtoneel ziet de Duitse elite – op dit moment – te realiseren via de EU. Volker Rühe, topman van de CDU: “Europa is de uitdrukking van de vitale belangen van de Duitse politiek”.³³ Gelijk heeft hij, in 1998 bedraagt het handelsoverschot met de EU 35 miljard Euro en waren de buitenlandse investeringen goed voor 67 miljard Euro.³⁴ Net zoals de Duitse christendemocraten dringen de groenen en de sociaaldemocraten aan op een snelle uitbreiding in de richting van de landen van Midden- en Oost-Europa (LMOE).³⁵

Door de val van het communisme komt inderdaad een regio ‘vrij’ met een bevolkingsgrootte van 150 miljoen. Dat is een geschenk dat uit de hemel valt voor de sputterende Europese economie. Topman Tyszkiewicz van de Europese patroonsorganisatie UNICE: “We consumeren reeds alles wat we kunnen consumeren. Je kan niet met twee wagens tegelijk rijden. Dus hebben we een trage economische groei. Naar het Oos-

ten dus. We hebben daar ongeveer honderd miljoen mensen met gesofisticeerde smaken die alle producten missen die wij reeds consumeren. Zij hebben deze producten nodig.”³⁶ Nieuwe afzetmarkten, maar ook goedkope grondstoffen en arbeidskrachten. Richardson van de ERT: “Het is alsof we een nieuw Zuid-Oost Azië hadden ontdekt aan onze voordeur ... Het zal ons een groot economisch voordeel opleveren. Deze landen zullen nieuwe mensen opleveren met heel wat vakkennis, technologie, scholing, knowhow. Zij zullen natuurlijke rijkdommen opleveren, met inbegrip van land en energie. Het zijn markten voor onze producten.”³⁷

De Duitse drang

Voor de verdere integratie is de uitbreiding naar het Oosten, na de invoering van de Euro, de nieuwe grote uitdaging. Vooral de Duitse multinationals azen op deze nieuwe afzetmarkten en op de grote reserve aan goedkope arbeidskrachten. Reuter, de voormalig directeur van Daimler-Benz verwoordt het als volgt: “De wereldmarkten worden opnieuw verdeeld, en we willen daar bij zijn.”³⁸ De politieke elite van Duitsland heeft dat goed begrepen. Voor kanselier Kohl is de herziening van de EU-Verdragen een “kwestie van oorlog of vrede in de 21ste eeuw”.³⁹ Partijgenoot Rühle: “Het is niet uit altruïsme dat wij ons voor een snelle uitbreiding inzetten, maar uit welbegrepen eigenbelang: door de uitbreiding naar het Oosten worden nieuwe markten ontsloten waarmee we arbeidsplaatsen in Duitsland verzekeren.”⁴⁰ Joschka Fischer: “Uitbreiding is van uitzonderlijk nationaal belang, vooral voor Duitsland ... Uitbreiding zal enorme voordelen meebrengen voor Duitse bedrijven en voor de werkgelegenheid. Duitsland moet daarom blijven ijveren voor een snelle uitbreiding.”⁴¹ Die grote ijver kan je nu reeds aflezen aan de dominante aanwezigheid van het Duitse kapitaal in deze regio.

Op het vlak van de directe buitenlandse investeringen in de LMOE is het Duitse kapitaal goed voor 13 miljard \$, gevolgd door de VS 12 miljard

\$, Groot-Brittannië 8 miljard \$ en Frankrijk 3 miljard \$. De Duitse investeringen zijn goed voor 38% van het totaal van de EU.⁴² Beperkt men zich tot de eerste vijf toetredingskandidaten dan zijn de Duitse investeringen ongeveer het dubbele van die van de VS en vier maal zoveel als de Britse.⁴³

In de handel met twee belangrijke landen, Tsjechië en Hongarije, neemt Duitsland respectievelijk 55% en 48% voor zijn rekening. De Duitse handel met de LMOE is goed voor 32% van het totaal van de EU.⁴⁴

Van alle kredieten aan de LMOE neemt Duitsland 38% voor zijn rekening, gevolgd door Frankrijk 6,35% en de VS 6,31%.⁴⁵

De al te sterke aanwezigheid van het Duitse kapitaal werkt de VS op de zenuwen. In het gebied rond de Kaspische zee zitten reusachtige olie- en gasvoorraden. Meer in het algemeen beschouwen ze deze regio als cruciaal voor het behouden van de wereldheerschappij.⁴⁶ Foreign Affairs, een

denktank die qua strekking nauw aanleunt bij het Pentagon, verwoordt het als volgt: “De handel en investeringen van Duitsland met en in Tsjechië, Slovakije, Hongarije, Roemenië, Bulgarije, Oekraïne en Wit Rusland zijn vergelijkbaar met de gecombineerde handel en investeringen van die landen met de andere Europese landen en de VS. GB en in mindere mate de VS doen sterke inspanningen om hun handel en invloed in Oost-Europa en Polen in het bijzonder te

vergroten, om de Duitse dominantie in de regio te counteren.”⁴⁷ Naast economische aanwezigheid proberen de VS deze landen ook via militaire overeenkomsten aan zich te linken. Daartoe heeft het via de NAVO een *partnership* afgesloten met alle betrokken landen, behalve Joegoslavië en Bosnië. De regio is m.a.w. de inzet van toeneemende rivaliteit tussen vooral Duitsland en de VS.⁴⁸ Zoals de VS de NAVO gebruiken als instrument, zo gebruikt Duitsland de Unie voor zijn projecten. Het is in die context niet verwonderlijk dat Duitsland heel sterk aandringt op de snelle uitbreiding van de EU naar het Oosten.⁴⁹ Niet alle lidstaten zijn daar even enthousiast over, maar Duitsland heeft nu eenmaal het gewicht om zijn agenda door te drukken.

Voor de verdere integratie is de uitbreiding naar het Oosten, na de invoering van de Euro, de nieuwe grote uitdaging. Vooral de Duitse multinationals azen op deze nieuwe afzetmarkten en op de grote reserve aan goedkope arbeidskrachten.

Angst voor destabilisatie

Er is nog een tweede reden waarom de EU aanstuurt op de snelle integratie van de voormalige Oostbloklanden. De transitie naar het kapitalisme heeft niet de verhoopde welstand gebracht, integendeel. In 17 van de 18 landen is de economische en sociale situatie vandaag slechter, vaak veel slechter, dan voor de val van de Berlijnse Muur.⁵⁰ VN-rapporten zeggen hierover: "De transitie van een centraal geplande naar een markteconomie ging gepaard met grote veranderingen in de verdeling van de nationale rijkdom en welvaart. Gegevens tonen dat het de snelste veranderingen waren die ooit werden geregistreerd ... In de transitie-economieën waren deze trends dramatisch en leidden tot een hoge menselijke kost."⁵¹ Zo'n 150 miljoen mensen, gelijk aan het gecombineerde aantal inwoners van Frankrijk, GB, Nederland en de Scandinavische landen samen, werden in de voormalige SU in armoede ondergedompeld.⁵² Het aantal extreem armen is vertwintigvoudigd.⁵³ In Bulgarije, Roemenië, Rusland, Kazakstan, Oekraïne, Kirgizistan, Turkmenistan, Oezbekistan en Moldavië bedraagt het aantal armen tussen de 50 en 90%.⁵⁴ Neem daarbij de toegenomen etnische spanningen, dan ligt hier een kruisvat te wachten.

Om destabilisatie aan de Oostgrens, een eventuele terugkeer naar het communisme of naar een antiwesterse houding te vermijden, of dat althans te counteren, wil de EU daarom een gordel van landen integreren.⁵⁵ Verhofstadt laat daarover weinig twijfel: "De expansie heeft exact dezelfde draagwijdte en betekenis als de Duitse eenmaking na de val van de Berlijnse Muur. Europa werd gedurende veertig jaar in twee verdeeld door het mes van het communisme. Nu is het communisme verdwenen en moet de eenheid van Europa zo snel mogelijk hersteld worden ... Indien de Europese eenheid niet plaatsvindt, dan bestaat er een ernstig risico van verdere fragmentarisering van Centraal- en Oost-Europa, van instabiliteit aan onze buitengrenzen, van toenemende migratiedruk, van conflicten en oorlog."⁵⁶

Koloniale expansie

Volgens de officiële versie is het in het belang van de LMOE zelf om toe te treden tot de Unie. Aan de bevolking van die landen wordt voorgespiegeld dat ze door het EU-lidmaatschap op termijn hun welvaart zullen opkrikken tot het niveau van de rijkere West-Europese landen. De realiteit is helaas anders. De Unie sloot in 1994-5 verdragen af met deze landen, waarbij een einde werd gemaakt aan de handelsbeperkingen die bestonden ten tijde van de Koude Oorlog. Voor gevoelige sectoren als kolen, textiel en landbouw werd echter een uitzondering gemaakt.⁵⁷ De liberalisering van de handel is zoals dat steeds het geval is, in het voordeel van de sterkste en in het nadeel van de zwakste. De evolutie van de handelspatronen laat dit duidelijk zien.

Voedsel, tabak	-0,5	+2,0	+2,5
Grondstoffen	-1,4	-2,1	-0,7
Afgewerkte producten	+3,0	+19,2	+16,2
Hoogtechnologische producten 1991	+5,41996	+19,5	Evolutie +14,1

Evolutie van de handel van EU met de LMOE (in miljard Ecu)⁵⁸

Een plusteken betekent dat de Unie meer exporteert dan importeert naar die landen, een minteken het omgekeerde. In 1991 was de EU nog een netto-invoerder van voedsel en landbouwproducten (0,5 miljard Ecu). In 1996 is de Unie een netto-uitvoerder van 2 miljard Ecu. Het is dus maar zeer de vraag of de afgesloten verdragen gunstig zijn voor de handel in voedsel en landbouwproducten van de LMOE, dan wel of ze bedoeld zijn om de gemeenschappelijke landbouwpolitiek van de Unie te beschermen. Aan de andere kant zien we het typische koloniale handelspatroon opduiken: de Unie voert voornamelijk afgewerkte en hoogtechnologische producten uit, terwijl het grondstoffen invoert.⁵⁹ De economie van de LMOE voltrekt zich voornamelijk in weinig geavanceerde technologische sectoren en met laagtechnologische productiemethodes. Dit is dus het gekende recept van 'ongelijke ruil' en men kan met vrij grote zekerheid voorspellen dat dit de kloof tussen de LMOE en de Unie van de 15 alleen maar zal vergroten. Voorbeelden van toetreding van arme lidstaten uit het verleden, zijn

allesbehalve geruystellend. Sinds hun opname in de Unie is de kloof tussen Spanje, Griekenland en Portugal en de rest van Europa alleen maar toegenomen.⁶⁰

Een ander aspect van het koloniale relatiepatroon is de investeringspolitiek. De West-Europese investeringen zijn voor een aanzienlijk deel bestemd om bedrijven in LMOE op te kopen. Hoewel de globale investeringen van de EU in de LMOE eerder aan de lage kant liggen,⁶¹ werden tegen het einde van 1993 reeds meer 55.000 bedrijven opgekocht, vaak tegen dumpingprijzen.⁶² Om die uitverkoop mogelijk te maken werden de betrokkenen, o.a. door het IMF en de Europese Bank voor Reconstructie en ontwikkeling (EBRD) aangemaand om zoveel mogelijk te privatiseren. Omwille van de zeer lage lonen richten de multinationals van de VS filialen of onderaanemingen op, juist over de Mexicaanse grens. Vandaag zien we hetzelfde patroon bij Duitse MNO's. In Polen bijvoorbeeld gebeurt dat in de sector van textiel en in Tsjechoë in de sector van de mechaniek.

De sterksten van de LMOE zullen misschien binnen de EU in staat zijn een zekere 'industriële' en 'hoogtechnologische' ontwikkeling door te voeren, maar de grote meerderheid zal wellicht een proces van verdere 'desindustrialisering' doormaken en fungeren als een soort 'interne kolonie' van de EU.⁶³ Van de financiële steun die voorzien wordt om de toekomstige kandidaten te helpen moet ook niet al te veel verwacht worden. Voor de periode van 2000 tot 2006 wordt jaarlijks een bedrag van 1,5 miljard Euro voorzien, dat is 0,016% van het BNP...⁶⁴

Op naar een Verenigde Staten van Europa

De (Duitse) drang om de Unie uit te breiden naar het Oosten lijkt een vlucht vooruit. De uitbreiding zal een hele reeks ernstige problemen stellen: regeerbaarheid met 25 of meer lidstaten, gemeenschappelijke landbouwpolitiek, verschil in levensstandaard, ... Om met het laatste te beginnen: De uitbreiding van de Unie van 12 naar 15 (met inbegrip van de Duitse hereniging) deed het BNP stijgen met 8% terwijl de bevolking met 11% steeg. De uitbreiding van de huidige Unie met de LMOE en Malta en Cyprus zou het EU-BNP doen stijgen met 4,5% terwijl haar bevolking zou stijgen met 28%. Het BNP/inwoner van de eerste zes LMOE kandidaten varieert van 16% (Polen) tot 58% (Cyprus) van het EU-gemiddelde. Dat van de volgende vijf kandidaten ligt tus-

sen 6% (Bulgarije) en 12% (Litouwen).⁶⁵ De verdere integratie zal een echte sociale en economische schok teweegbrengen.

Maar vooral, met de huidige manier van besluitvorming zal de Unie nagenoeg onbestuurbaar worden. De vlucht vooruit (Oostwaarts) dwingt de Unie tot diepgaande veranderingen op het politieke vlak. Fischer: "Uitbreiding zal een fundamentele hervorming van de Europese instituties noodzakelijk maken".⁶⁶ Toenmalige Frans premier Balladur zag dat reeds in 1994: "Een uitgebreide Unie, die meer staten bevat, kan alleen maar federaal zijn".⁶⁷ Na het Verdrag van Maastricht 1991 is het integratieproces op het politieke vlak stilgevallen. Het Verdrag van Amsterdam (1997) ontgoochelde en betekende nauwelijks een vooruitgang. Op de halfjaarlijkse tops wordt er gekibbeld over de zetelverdeling maar komt men niet tot een overeenkomst over hoe de besluitvorming moet verlopen na de uitbreiding met de LMOE. Opnieuw schudt Duitsland aan de boom. Eind april 2001 lanceert Bondskanselier Schröder een ophefmakend voorstel tot drastische hervormingen: de Europese Commissie wordt de Europese regering en de Raad van ministers wordt een soort Tweede Kamer, naar het model van de Duitse Bondsraad.⁶⁸ Kortom een voorstel om te komen tot de 'Verenigde Staten van Europa'.

Het streven naar een supranationale staat is het logische eindpunt van de huidige ontwikkelingen en kadert in de strategie van het Europese grootkapitaal. Het kapitaal gaat altijd op zoek naar die staatsvorm die het best in staat is om zijn belangen te verdedigen. De economische transnationale blokvorming leidt onvermijdelijk tot een politieke metamorfose. Meer concreet, om de 'eigen' economische en geostrategische belangen wereldwijd te kunnen verdedigen, desnoods tegen de andere grootmachten in, is een onafhankelijk, gezamenlijk en slagvaardig buitenlands beleid nodig. En dat kan niet zonder een of andere vorm van supranationale staat. Bovendien gaat de machtsoverdracht van het nationale naar het supranationale niveau gepaard met (nog) meer verlies aan controle vanwege de bevolking op de besluitvorming – een controle die nu al minimaal is. Zo kan het grootkapitaal zijn greep op de economische, sociale en politieke koers nog verder vergroten. De keerzijde daarvan is dat de Europese staatsstructuur in wording, een vrij hybride structuur krijgt: deels nationale en deels supranationale bevoegdheden. Een verregaande homoge-

ne supranationale structuur zoals in de VS is, gezien de grote verschillen op het vlak van taal, cultuur, geschiedenis en koopkracht, op middellange termijn niet haalbaar.

Voor de disciplineren van de bevolking in het kader van een maximale winstrealisatie van het kapitaal, blijft de nationale staat echter voorlopig onvervangbaar. Het is dan ook maar zeer de vraag of de halfslachtige structuur waarnaar gestreefd wordt, zo optimaal zal zijn. Dat vertaalt zich nu reeds in een groeiend verzet bij de publieke opinie. Tegen de verdere uitbreiding gaan steeds meer stemmen op. In een recent referendum lieten de Ieren reeds een duidelijke afkeuring blijken. In het algemeen kan een verdere uitbreiding op steun rekenen van slechts 43% van de EU-burgers.⁶⁹ Ook het verlies van de nationale soevereiniteit zien de West-Europese landen hoe langer hoe minder zitten. De sociale achteruitgang van grote lagen van de werkende bevolking zit hier voor heel veel tussen. De een-gemaakte markt heeft de luid aangekondigde economische 'boom' niet teweeg gebracht, integendeel. Van de voorspelde drastische daling van de werkloosheid is al evenmin wat te merken. In de zomer van 2001 vonden nog amper 45% van de EU-burgers dat ze voordeel halen uit het EU-lidmaatschap.⁷⁰ Dat is een wel erg smalle basis. Ook bij de politieke elite van een aantal staten wordt het idee van een supranationale staat afgeschoten.⁷¹ Om dit groeiend verzet te counteren wordt gedacht aan een integratie met verschillende snelheden: een harde kern die de voorhoede vormt (van gewillige landen) en daarnaast landen die trager willen evolueren. Fischer: "Een mogelijke tussenstap op de weg naar de volledige politieke integratie zou dan later kunnen bestaan in het vormen van een zwaartepunt ... Zo'n zwaartepunt zou de voorhoede moeten zijn, de drijvende kracht om de politieke integratie te voltooien".⁷² Die avant-garde zou bestaan in de as Frankrijk-Duitsland, samen met de Benelux.⁷³ Het valt te zien of de publieke opinie dat zal slikken. De uitkomst en de snelheid waarmee deze politieke transformatie zal plaatsgrijpen, zal ook afhangen van de reële krachtsverhoudingen tussen de verschillende nationale staten.

De wording van een Europees leger

De militaire uitbouw van de Unie is een weerspiegeling van de politiek-economische evoluties in de huidige periode. Om zich te kunnen ontpoppen tot een grootmacht is een eigen autonoom leger noodzakelijk, om verschillende redenen. Vooreerst moet men afgeraken van de sterke militaire afhankelijkheid van de VS om een eigen buitenlandse politiek te kunnen voeren. Die eigen politiek heeft te maken met de belangen van de eigen multinationals in de eigen achtertuin, te weten: Oost-Europa en Afrika. Verhofstadt: "We willen een Europa dat in staat is om samen met andere supermachten in de wereld controle uit te oefenen en de weg te banen, zowel moreel als economisch... Wat we willen is een Europa dat op zijn eentje acties onderneemt in de Balkan, ... en niet een Europa dat zit te wachten tot zijn Amerikaanse bondgenoot het initiatief neemt... We willen een Europa dat zijn verantwoordelijkheid opneemt buiten zijn eigen grenzen, bvb. in Afrika... Want dat is onze verantwoordelijkheid en niet die van de rest van de

wereld. Niet alleen is dit het continent het meest nabij van Europa, juist over de Middellandse Zee. Het is ook het continent waarvoor we een historische verantwoordelijkheid hebben."⁷⁴ Ten tweede zal de Euro als wereldmunt maar aanvaard worden als ze gedekt wordt door voldoende militaire macht. Ten derde is een Euroleger noodzakelijk als afzetmarkt van de eigen Europese militaire industrie.⁷⁵ Topman Richardson van de ERT: "een gemeenschappelijke buitenlandse politiek [hebben we nodig] om Europa's overzeese belangen te verdedigen, ... een geïntegreerde defensie hebben we nodig om competitieve defensie-industrieën te behouden".⁷⁶

Op de top van Maastricht (1991) wordt het 'Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid' (GBVB) gelanceerd, niet toevallig op hetzelfde moment als de lancering van de eenheidsmunt. In 1992 wordt in de schoot van de WEU beslist de defensie aan te vullen met (offensieve) interventietaken, de zogenaamde Petersbergtaken. Op de top van Keulen (juni 1999) besluit men de industriële en technologische basis van de Europese oorlogsindustrie te verstevigen. De slotver-

---

*Om zich te kunnen
ontpoppen tot een
grootmacht is een eigen
autonoom leger noodzakelijk,
om verschillende redenen.*

klaring luidt: "We zijn vastbesloten om de herstructurering van de Europese defensie-industrie in de betrokken staten te stimuleren".⁷⁷ De Europese lidstaten, alsook de toekomstige worden aangemaand om hun defensiebudgetten te verhogen (om de achterstand met de VS te verkleinen). Op de top van Helsinki (december 1999) wordt een snelle interventiemacht boven de doopvont gehouden. Het gaat om een troepenmacht van 50 tot 60.000 soldaten. Uiteindelijk is het een heel bescheiden leger en van een optreden, los van de NAVO, is voorlopig geen sprake. Een volledig zelfstandige Europese krijgsmacht zien de Noord-Amerikanen niet zitten en de Europeanen durven of kunnen (nog) niet.⁷⁸ Bij velen is de ontgoocheling dan ook groot. Verhofstadt: "Op relatief korte termijn moeten we verder gaan dan dat [een snelle interventiemacht]. We moeten een geïntegreerd Europees defensiesysteem creëren met een collectieve militaire macht, gemeenschappelijke uitrusting en materialen en zelfs een gemeenschappelijke defensie-industrie die ons daar allemaal kan van voorzien."⁷⁹ Op dat vlak zijn de laatste jaren heel wat inspanningen geleverd. In een niet verafgelegen toekomst zal de Unie in staat zijn een interventiemacht op poten te zetten zonder nog langer te moeten steunen op de VS.⁸⁰

Verschiedende factoren verklaren waarom de Unie (nog) geen eigen militaire arm uitbouwt. Vooreerst is het leidende land op economisch vlak: Duitsland, op dit ogenblik nog een militaire dwerg. Ten tweede vraagt een geïntegreerd leger om een federale staatsstructuur en zover zijn we nog lang niet. Ten derde ligt vooral Groot-Brittannië dwars, maar ook de Scandinavische landen en Oostenrijk staan niet te springen voor een te sterke militaire profilering. Tenslotte is er de absolute militaire superioriteit van de VS en de grote greep die ze op de lidstaten hebben via de NAVO (effectieve leden en *partnership*).⁸¹ Dat is de situatie op dit moment. Maar dit alles zou heel snel kunnen veranderen. Duitsland is in staat om op zeer korte tijd een kernmacht te worden. Het Britse grootkapitaal kan zijn houding wijzigen als de economische integratie verder toeneemt. De greep van de VS op de huidige en toekomstige leden van de EU zou kunnen afbrokkelen, een alliantie van de Unie met Rusland is niet ondenkbeeldig. De zwakte bestaat momenteel vooral in het ontbreken van een federale staatsstructuur,⁸² maar op dat vlak is heel wat aan het bewegen.

Van de huidige periode onthouden we vooral de toegenomen dominantie van het Duitse kapitaal. Dat stuurt aan op een expansie oostwaarts. De uitbreiding in de breedte impliceert ook een verdere integratie in de diepte (politieke besluitvorming en militaire arm). De Unie krijgt meer en meer de allure van een grootmacht: er zijn de koloniale patronen met perifere gebieden (inclusief mogelijke militaire interventies) en de toegenomen rivaliteit met andere grootmachten (vooral de VS). Het is voorlopig een reus op lemen voeten, maar alles is in beweging en zou snel kunnen evolueren. De verdere ontwikkeling genereert echter ook toenemende tegenstellingen: tussen de logica van het grootkapitaal en de verzuchtingen van de bevolking, tussen de stijgende winstvoeten als gevolg van lagere lonen (op micro-economisch vlak) en het probleem van overproductie als gevolg van hetzelfde (op macro-economisch vlak), tussen de noodzaak van een supranationale staat en de onvervangbaarheid van de nationale staten, tussen de staten van de harde kern en de andere, tussen de Unie en de VS. De toekomst zal duidelijk maken of deze tegenstellingen al dan niet onoverkomelijk zullen zijn of worden.

Tot slot

"De Duitsers proberen Europa te laten gelijken op hun eigen land."

*F. Seixas Da Costa, Portugese staatssecretaris voor Europese aangelegenheden*⁸³

We begonnen en eindigen ons verhaal met Duitsland. Dat heeft niets te maken met Germanofobie, met de vermeende Duitse volksaard, of met een niet verwerkt oorlogstrauma. De grote evoluties van de wereldpolitiek worden in toenemende bepaald door de hoofdspelers, en dat zijn de multinationals en het financiële kapitaal.⁸⁴ De sterk gemediatiseerde tops en Verdragen, de ronkende uitspraken van politici over de Europese waarden en identiteit, dienen enkel om dat te verhullen en om de bevolking voor het project te winnen. Binnen het Europese grootkapitaal zagen we dat het Duitse dominant is.⁸⁵ Men kan dan ook verwachten dat zij de drijvende motor zijn achter de historische dynamiek op het Europese continent. Is het een toeval dat een verenigd Europa als doel vermeld staat in de Duitse grondwet?: "In het bewustzijn van zijn verantwoording voor God en voor de mensen, bezielde door de wil zijn nationale en staatskundige eenheid te bewaren en als een gelijkwaardig lid in *een verenigd Europa* de vre-

de in de Wereld te dienen, heeft het Duitse volk besloten ...”⁸⁶ (onze cursivering, n.v.d.a.)

We weten ondertussen wat de gevolgen zijn als we de geschiedenis overlaten aan het grootkapitaal. Om ons de geschiedenis opnieuw toe te eigenen zal de macht van het kapitaal onteigend moeten worden. En het is maar zeer de vraag of dit kan zonder te raken aan de eigendomsverhoudingen. Het is in dat verband bijzonder verheugend dat de kracht van de zogenaamde ‘antiglobaliseringsbeweging’ hand over hand toeneemt en dat bij grote delen van de bevolking het bewustzijn rijpt dat een andere wereld en een ander Europa niet alleen mogelijk, maar ook dringend nodig zijn. Hiervoor zal wel moeten gestreden worden.

Achtereenvolgende uitbreiding

1948:	Benelux
1958:	Duitsland, Frankrijk, Italië.
1973:	Denemarken, Groot-Brittannië, Ierland.
1981:	Griekenland.
1986:	Portugal, Spanje.
1995:	Finland, Oostenrijk, Zweden.
2005?:	Cyprus, Estland, Hongarije, Polen, Slovenië, Tsjechië.
2010?:	Bulgarije, Roemenië, Letland, Litouwen, Slowakije, Malta.
??:	Turkije
???:	Zwitserland

Belangrijkste data

1949:	Oprichting van de NAVO
1951:	EGKS (Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal)
1954:	WEU (West-Europese Unie)
1958:	Verdrag van Rome: EEG, Euratom
1965:	Fusie van EEG, Euratom en EGKS.
1968:	Vorming van de douane-unie
1979:	start van de EMU (Europese Munt Unie)
1987:	Eenheidsakte
1991:	Verdrag van Maastricht wordt getekend
1992:	Start van Europese Eenheidsmarkt
1994:	De EEG wordt EU
1997:	Verdrag van Amsterdam
1999:	Lancering van de Euro
2002:	Veralgemening van de Euro en einde van de nationale munten

Noten:

1. Met dank aan de vele bruikbare commentaren van de leden van de redactieraad en van de Noord-Zuid-groep van Christenen van het Socialisme.
2. *Le Monde Diplomatique*, juni 2000, p. 14.
3. We gaan vooral op zoek naar de materiële belangen van die groep die een hegemonische positie bezit, met name de grote kapitaalgroepen. Deze kunnen hun materiële belangen maar doorzetten in zoverre ze aanvaard en geïncorporeerd worden door brede lagen van de bevolking. Daartoe worden door de politieke elite en een flink deel van de pers permanente bewustzijscampagnes gelanceerd. Overigens met steeds minder succes.
4. Het betreft hier ‘richtlijnen voor de oorlogsdoelinden’. R. Opitz, *Europastrategien des deutschen Kapitals 1900-1945*, Bonn 1994, p. 217, geciteerd in: KAZ, februari 1998, p. 17. De ‘Mittleuropäische Wirtschaftsverein’ was de spreekbuis van een belangrijke stroming binnen de Duitse monopolies.
5. In 1929 was er door Aristide Briand, de toenmalige Franse minister van Buitenlandse Zaken, reeds een poging gedaan om te komen tot een ‘Verenigde Staten van Europa’. Maar dat project werd reeds in 1931 weer opgeborgen. *Atlas bij de wereldgeschiedenis*, Apeldoorn 1989, Deel 2, p. 135.
6. S. Amin, “De mondialisering en de uitbouw van Europa” in: *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, maart 2001, 16-24, p. 17.
7. De jaren dertig waren gekenmerkt door een grote economische crisis in het kapitalisme, terwijl het communistisch systeem van de Sovjetunie een grote sprong voorwaarts maakte. De oorlog deed het prestige van het communisme alleen maar toenemen. Het waren immers de legers van Stalin die beslissende slagen hadden toegebracht aan Hitler terwijl de Westerse legers nagenoeg geen weerstand hadden geboden en in een paar weken tijd werden verpletterd. Het ondergronds verzet in onze landen werd grotendeels geleid en gevoerd door de communisten. Na de oorlog behoorde Centraal-Europa tot het communistisch blok en stonden de communistische partijen in heel wat West-Europese landen heel sterk.
8. Geciteerd in P. van de Meersche, *Van Jalta tot Malta. Politieke geschiedenis van Europa*, Utrecht 1990, p. 114.
9. Het Marshallplan was goed voor 2% van het BBP van de VS. Dat zou vandaag goed zijn voor 140 mia \$, zowat de helft van het BBP van België. Voor de ontvangers was dat goed voor tot 10% van hun BBP. L. Thurow, *The Future of Capitalism*, London 1996, p. 140.

10. G. Carchedi, *For Another Europe. A Class Analysis of European Economic Integration*, Londen 2001, p. 2, 164.
11. Corporate Europe Observatory, *Europe Inc. Regional and Global Restructuring and the Rise of Corporate Power*, Londen 2000, p. 145. Andere voorbeelden zijn de Europese Beweging, de Europese Campagne van de Jeugd, de Europese Liga voor Economische Samenwerking, het Congres voor Culturele Vrijheid (waarbij Raymond Aron en Denis de Rougemont actief betrokken waren). G. de Selys, *Europa zoals het is*, Berchem 1993, p. 52.
12. Het Marshallplan had ook als bedoeling de buitenlandse handel en financies van West-Europa te controleren. R. Cervantes Martínez, e.a., *Imperialismus heute. Über den gegenwärtigen transnationalen Monopoliekapitalismus*. Essen 2000, p. 64.
13. Er was ook nog een andere reden. De Britten en de Noord-Amerikanen wilden dat de Duitsers hun voedselimporten zelf betaalden d.m.v. export, vooral van kolen en staal. Dus mocht het industrieel apparaat niet ontmanteld worden. Tot dan betaalden de Britten en de Amerikanen de voedselimport in die gebieden ten belope van een half miljard dollar per jaar. Y. Vanden Berghe, *Het grote misverstand. Een geschiedenis van de Koude Oorlog (1917-1990)*, Leuven 1991, p. 86-7; G. de Selys, op. cit., p. 50-1.
14. C. Archer, *The European Union. Structure and Process*, Londen 2000, p. 11-15; P. van de Meersche, op. cit., p. 70.
15. Intern worden de doanuetarieven afgeschaft en extern hanteert men gemeenschappelijk gewoonlijk een tarief van 10,5%.
16. Geciteerd in Corporate Europe Observatory, op. cit., p. 91.
17. Zo bijvoorbeeld dalen de winstvoeten in de bedrijven van de VS van 12% in 1966 naar 5,2% in 1975 en verder naar 2,9% in 1982. N. Lewis & J. Malone, *Introduction to 'Imperialism: The highest stage of capitalism'*, Londen 1996, p. xxiii.
18. In de VS komt P. Volker aan het hoofd van de Federale Bank van de VS en voert een strikt monetaristische politiek. Deze politiek wordt door de komst van Reagan in 1981 nog versterkt. In Groot-Brittannië wordt deze politiek gevoerd door Thatcher. P. Frantzen, *Groei en crisis in het na-oorlogse kapitalisme*, Antwerpen 1989, p. 144-157; M. Vandepitte & C. Callewaert, *Attac tegen de dictatuur van het kapitaal*, Een uitgave van Attac-Vlaanderen, Gent 2000, p. 23v; Vandepitte M., "Op een kruispunt van de geschiedenis" in: *Kering*, april 1998, 4-10.
19. Denk maar aan Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) en in mindere mate aan Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC).
20. R. Cervantes Martínez, e.a., op. cit., p. 100.
21. Corporate Europe Observatory, op. cit., p. 21-24.
22. Het gaat hier geenszins over geheime complotten. De meeste voorstellen van de machtige lobbygroepen zijn openbaar. Zij hebben bovendien toegang tot de Europese instellingen en hebben in bepaalde organen zelfs een officiële representant.
23. Corporate Europe Observatory, op. cit., p. 21-24 en hoofdstuk 8.
24. De wereldhandel gebeurt voor 48% in dollar en 31% in West-Europese munten terwijl de handel van de VS 20% van de wereldhandel inneemt en die van de EU 25%. Op de deviezenmarkt is de dominantie nog veel sterker: daar wordt 88% verhandeld in dollars. P. Hirst & G. Thompson: "The Tyranny of Globalization: Myth or Reality?", paper voor het seminarie *Globalisation and the nation state*, Ruca 20/11/1998; Banque des Règlements Internationaux, Rapport annuel 1999. p. 123.
25. ERT, *Reshaping Europe*, Brussel 1991, p. 2, geciteerd in Corporate Europe Observatory, op. cit., p. 50.
26. J. Fischer, "Vom Staatenverbund zur Föderation – Gedanken über die Finalität der europäischen Integration", Speech van J. Fischer aan de Humboldt Universiteit in Berlijn, 12/5/2000. www.huberlin.de/aktuell/jfischer.html
27. Corporate Europe Observatory, op. cit., p. 49.
28. B. Cassen in: *Le Monde Diplomatique*, zie eerste citaat. Deze problematiek zullen we elders uitwerken.
29. Volkswirtschaftlichen Abteilung der Deutschen Bank, *Osteuropa Special*, Frankfurt 1990, p. 93, geciteerd in: KAZ, februari 1998, p. 16.
30. Berekend op basis van Worldbank, *Attacking Poverty. World Development Report 2000/2001*, New York 2000, p. 274-5; 302-3; *De Standaard* 3/7/99; G. Carchedi, op. cit., p. 122-3, 136.
31. Geciteerd in K. Hubig, "De militaire strategie van het Duitse imperialisme" in: *Marxistische Studies*, april-juni 1999, 65-70, p. 65.
32. Geciteerd in: KAZ, mei 1998, p. 6.
33. V. Ruhe, "Europa muß man richtig machen". www.cdu.de
34. Besluit van het twaalfde 'partijdag' van de CDU in 1999, www.cdu.de
35. Voor de SPD, zie het ophefmakende document: "Leitantrag: Verantwortung für Europa. Entwurf (Stand 30/4/2001)". www.spd.de. Voor de Groenen, zie de geciteerde tekst van J. Fischer; en voor de CDU: zie vorige voetnoot.
36. Corporate Europe Observatory, op. cit., p. 65.
37. Corporate Europe Observatory, op. cit., p. 29 en 65.
38. W. Schleese, "Imperialismus – das ist Krieg". Niet gepubliceerde paper.
39. Uitgesproken bij het ontvangen van zijn ere-doctoraat in Leuven.
40. V. Ruhe, art. cit.
41. J. Fischer, art. cit.

42. De absolute cijfers gelden voor het jaar 1997. Berekend op basis van OCDE, *Annuaire des statistiques d'investissement direct international*, Parijs 1999; G. Carchedi, op. cit., p. 185.
43. Berekend op basis van Unctad, *World Investment Report 2000*, p. 226. Het betreft hier Polen, Tsjechië, Hongarije, Estland en Slovenië.
44. Berekend op basis van IMF, *Czech Republic: Statistical Appendix*, September 2000, p. 34; IMF, *Hungary: Selected Issues and Statistical Appendix*, April 2000, p. 80; G. Carchedi, op. cit., p. 185.
45. Berekend op basis van Bank for International Settlements, *International Banking and Financial Market Developments*, November 2000, p. 62-3.
46. Voor een uitgewerkte visie daarover zie S. Brzezinski, *Le grand échiquier. L'Amérique et le reste du monde*. Parijs 1997.
47. V. Tsepalo, "The Remaking of Eurasia" in: *Foreign Affairs*, maart/april 1998, 107-126, p. 113.
48. De gebeurtenissen in het voormalige Joegoslavië zijn daarvan een duidelijk illustratie. Duitsland erkende eenzijdig de onafhankelijkheid van Slovenië en Kroatië. Het hielp heel actief de militaire afscheiding. Duitsland verwierf daardoor een voorsprong op vlak van de invloedssfeer. De VS herwonnen hun invloed dankzij de bombardementen in Bosnië, militaire steun aan Kroatië en de akkoorden van Dayton. Ongeveer hetzelfde scenario herhaalde zich i.v.m. Kosovo. Zie M. Collon, *Blufpoker. De grootmachten, Joegoslavië en de komende oorlogen*, Berchem 2000, p. 175v en 328v.
49. De eerste zes die bij de EU zouden kunnen aansluiten zijn: Cyprus, Estland, Hongarije, Polen, Slovenië, Tsjechië. De volgende vijf zijn Bulgarije, Roemenië, Letland, Litouwen, Slowakije. Malta en Turkije staan op de wachtlijst, daarmee zijn er reeds economische banden. Tenslotte zijn er ook nog gesprekken met Zwitserland.
50. undp, *Human Development report 1997*, Washington 1997, p. 89; undp, *Rapport Mondial sur le Développement Humain 2000*, Washington 2000, p. 81; *Le Monde Diplomatique*, januari 2001, p. 5. Het land dat het op bepaalde vlakken beter doet, is Polen.
51. undp, *Human Development report 1999*, Washington 1999, p. 39 en 79.
52. J. Speth, "The Plight of the Poor. The United States Must Increase Development Aid." in: *Foreign Affairs*, mei-juni 1999, 13-17, p. 13-14; undp, *Human Development report 1997*, p. 35. Met 'armen' bedoelt men hier een inkomen van minder dan 4\$ per dag.
53. Worldbank, *Attacking Poverty. World Development Report 2000/2001*, p. 3. Met 'extreem-armen' bedoelt men een dagelijks inkomen van minder dan 1\$ per dag.
54. undp, *Rapport Mondial sur le Développement Humain 2000*, p. 172; Unicef, *Poverty, Children and Policy, Central and Eastern Europe in Transition*, Report n° 3; 1995 Chossudovsky M., "Global Poverty in the Late 20th Century" in: *Journal of International Affairs*, Fall 1998, 52, nr. 1, 293-311, p. 296.
55. Duitsland wil zo snel mogelijk Polen, Tsjechië en Hongarije lid laten worden (omdat ze tot hun invloedssfeer behoren) terwijl de VS en de Scandinavische landen eerder voorstander zijn om de Baltische staten eerst te laten toetreden, omwille van strategische redenen. G. Carchedi, op. cit. p. 20.
56. G. Verhofstadt, "A Vision for Europe" 21/9/2000, www.theepc.be
57. G. Carchedi, op. cit., p. 19.
58. G. Carchedi, op. cit., p. 183-4.
59. Een deel van de export van de LMOE naar de EU heeft te maken met 'outward processing trade'. D.w.z. goederen die oorspronkelijk afkomstig zijn van de EU en die verhandeld worden naar de LMOE om daar bewerkt en afgewerkt te worden, om ze dan terug in te voeren naar de EU. De exportcijfers van de LMOE naar de EU moeten dus naar beneden worden gecorrigeerd om een werkelijk beeld te krijgen van de handelspatronen.
60. Toen Griekenland toetrad tot de Unie had een BBP per inwoner van 62,5% van het Europese gemiddelde. In 1998 bedroeg nog slechts 46%. Voor Spanje en Portugal daalde dat van beide 69% naar 58% en 45% respectievelijk. N. Gobbin, "De grenzen van de Unie" in: *Vlaams Marxistisch Tijdschrift*, juni 2001, 50-62, p. 58.
61. De stock in die landen bedraagt 34 miljard \$, terwijl de EU in 1998 voor 233,4 miljard \$ in het buitenland investeerde. Berekend op basis van Worldbank, *Attacking Poverty. World Development Report 2000/2001*, p. 314-5; OCDE, *Annuaire des statistiques d'investissement direct international*, Parijs 1999.
62. G. Carchedi, op. cit., p. 188.
63. G. Carchedi, op. cit., p. 183-6.
64. Berekend op basis van Worldbank, *Attacking Poverty. World Development Report 2000/2001*, p. 274-5; G. Carchedi, op. cit., p. 19.
65. Berekend op basis van <http://europa.eu.int/comm/eurostat/>; Worldbank, *Attacking Poverty. World Development Report 2000/2001*, p. 274-5; undp, *Rapport Mondial sur le Développement Humain 2000*, p. 202.
66. J. Fischer, art. cit.
67. J. Balladur, "Pour un nouveau traité de l'Élysée" in: *Le Monde* 30/11/1994.
68. SPD, "Leitantrag: Verantwortung für Europa", art. cit.; *Der Spiegel* 30/4/2001. In zijn speech aan de Humboldt Universiteit (12/5/2000) had J. Fischer daarover

- reeds een ballonnetje opgelaten. De christendemocraten formuleerden die voorstellen zelfs al in 1994: *Rapport du groupe parlementaire CDU/CSU du Bundestag sur l'avenir de l'unification européenne*, Europe Documents, nr. 1895/96, 7/9/1994.
69. *De Standaard*, 18/7/2001.
  70. Id.
  71. Vooral bij Groot-Brittannië, maar ook bij Oostenrijk, Denemarken, Spanje, Portugal, Zweden en Finland. Cfr. *BBC News*, 29 april 2001; *The Economist* 30/4/2001. Het verschil in houding van de respectievelijke politieke elites is te verklaren in het belang van 'hun' nationaal kapitaal. Dat zou verder onderzocht moeten worden.
  72. J. Fischer, art. cit.
  73. Cfr. *Rapport du groupe parlementaire CDU/CSU du Bundestag sur l'avenir de l'unification européenne*. België is voorstander van een federale staatsstructuur (supranationale staat). Frankrijk aarzelt maar wil uiteindelijk belangrijke bevoegdheden naar het supranationale niveau overhevelen. Zo pleitte Jospin eind mei 2001 voor een "sterk" Europa. "L'avenir de l'Europe élargie". 28 mei 2001.
  74. G. Verhofstadt, art. cit.
  75. Het omgekeerde geldt natuurlijk ook, zonder een eengemaakte oorlogsindustrie kan een autonoom Euroleger nooit operationeel worden zonder afhankelijk te zijn van de VS. Op dat vlak is recent een ware fusiegolf te zien. Het is nog niet duidelijk of de Britse oorlogsindustrie zal geïntegreerd worden in de Europese dan wel of ze apart blijft of zich eerder lieert met die van de VS.
  76. Geciteerd in *Corporate Europe Observatory*, op. cit. p. 67.
  77. L. De Brabander, *De snelle opgang van militair Europa*. *Vredeschahier* 2001/1, 15-33. Dat artikel geeft een goed overzicht van de vorming van het Euroleger.
  78. J. Boom, "Eurodivisie" in: *De Groene Amsterdammer* 2/6/1999.
  79. G. Verhofstadt, art. cit.
  80. Voor de details zie R. Stoll, "Militarisierung Europas und die Gefahr eines Weltkrieges." in: *Klassenkampf* 2001 nr. 78, 11-14.
  81. G. Carchedi, op. cit., p. 191-5.
  82. S. Amin, art. cit., p. 23.
  83. *BBC News*, 7/12/2000.
  84. Op het vlak van de productie en de handel zijn de MNO's hoe langer hoe meer dominant. Volgende cijfers laten aan duidelijkheid niet veel over: Het aandeel van het zakencijfer van de 200 grootste bedrijven in het wereld BBP steeg van 17% in 1960 naar 31% in 1995. Hun verkoopcijfer is vandaag groter dan het BBP van alle landen op de 9 rijkste na. Vandaag wordt de handel praktisch volledig gecontroleerd door de multinationals: zij nemen 71% voor hun rekening en bepalen in 94% van de gevallen de regels.
- De vrijwillige exportbeperkingen, *market-sharing* afspraken, en andere niet-tarief- barrières loopt op tot 50% van de wereldhandel. Beaud M., op. cit., p. 378; Attac Vlaanderen, Folder oktober 1999. *Alternatives Sud*, 1999 nr. 2, p. 20; Magdoff H., "What is the meaning of imperialism?" in: *Monthly Review*, september 1993, 1-7, p. 5. Voor de macht van de financiële groepen op de wereldeconomie, zie M. Vandepitte & C. Callewaert, op. cit.
85. Dat was ook al zo in het begin van de twintigste eeuw. In 1937 neemt het Duits kapitaal deel aan 57 internationale kartels tegenover Frankrijk 66 en Groot-Brittannië 40. C. Bettelheim, *L'économie allemande sous le nazisme*, Parijs 1971, p.95.
  86. Geciteerd in: *KAZ*, mei 1998, p. 16.